

Examining the Causal Pattern of Effective Components in Regional Development Policy with Religious Tourism Approach: A Case Study of Ilam and Mehran Cities

Ahmad Karami¹, Azita Rajabi², Naser Eghbali³

1- PhD student, Geography and Urban Planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2- Associate Professor, Department of Geography, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3- Associate Professor, Department of Geography, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Article info	Abstract
<p>Article type: Research Article</p> <p>Received: 2023/05/26</p> <p>Accepted: 2023/06/22</p> <p>pp: 20-37</p> <p>Keywords: Regional Development; Religious Tourism; Economic Factor; Ilam and Mehran Cities.</p>	<p>The present study aims to investigate the impact of institutional and physical factors on regional development policy-making, with a focus on religious tourism. This research is considered applied, employing a descriptive-analytical method, and utilizing both library-documentary and field data collection methods. The statistical population comprised provincial and county experts as well as senior managers, selected via snowball sampling. A sample size of 30 individuals completed the questionnaire, which demonstrated reliability and validity. The findings revealed that institutional factors positively and significantly influence regional development policy-making concerning religious tourism (path coefficient = 0.223, indicating a moderate level of impact), as do physical factors (path coefficient = 0.565). Moreover, institutional factors positively and significantly impact physical factors (path coefficient = 0.609). The results showed that institutional factors have a positive and significant impact on regional development policy-making with a focus on religious tourism. Additionally, physical factors have a positive and significant impact on regional development policy-making with a focus on religious tourism. On the other hand, institutional factors have a positive and significant impact on physical factors. These results highlight the interplay between institutional and physical factors in shaping regional development policy-making for religious tourism.</p>

Citation: Karami, A., Rajabi, A., Eghbali, N. (2024). Examining the Causal Pattern of Effective Components in Regional Development Policy with Religious Tourism Approach: A Case Study of Ilam and Mehran Cities. *Journal of Urban Futurology*, 3(4), 20-37.

© The Author(s).

Publisher: Islamic Azad University, Zahedan Branch.

Extended Abstract

Introduction

Religious tourism, as one of the subsets of the large and diverse global tourism industry, has a special place in countries' economic growth. In Iran, apart from domestic trips to religious tourism destinations and religious places located in different cities such as Mashhad, Shiraz, Qom, etc., occasional religious ceremonies are also held in some different cities of the country, which welcome domestic and foreign tourists. The country has been able to play an essential role in the spatial development of cities and influences regional development. One of these regions of the country, which in recent years has been considered one of the important religious tourism destinations of the country and has found a special place among religious tourists, is Ilam province and especially Ilam and Mehran cities. Due to their proximity to Iraq as a crossing point for sacred rituals, these cities receive many pilgrims and tourists from inside and outside the country with the annual Arba'een pilgrimage. Pilgrims who enter Ilam province to participate in the Arba'een walk to go to the Mehran border region from Chardavol of Sirvan and Ilam and spend 1 or 2 to 24 hours going through the legal procedures of crossing the border in the border towns. (Mehran) will last. As a result, an opportunity will be provided, leading to economic development and job creation in the border and peripheral cities of the country if services are provided for the well-being of pilgrims and the establishment of guest houses, inns, and hotels. Therefore, this tourism destination is a clear example for analyzing the religious tourism destination process. Managers and planners must have a developmental perspective by holding this ritual in the province. Thus, the current article tries to study and investigate the regional development of Ilam and Mehran cities in Ilam province by identifying the policies of religious tourism and answering the main question: -What is the causal model of the effective components in regional development policies with the approach of religious tourism?

Methodology

The present research is classified as applied research in terms of research type. The research method employed is descriptive-analytical in methodology, with data and information

collected through two primary methods: library-documentary research and field research. In the library method, various sources have been utilized, including scientific articles, theses, relevant books, documents, statistical reports from organizations, internet sources, and information from implemented urban development projects. This comprehensive approach allows for an in-depth examination of the conditions in the studied cities, particularly those influenced by religious tourism, to inform policy formulation. To further quantify these policies and gain deeper insights into the research subject, input was obtained from experts, governmental institutions, officials, and stakeholders, representing the statistical community, through interviews and questionnaires. A total of 30 stakeholders and experts from the Ilam Governorate, District Governorate, and Municipality of Mehran and Ilam were selected using snowball sampling as the sample size. Through collaboration with these stakeholders, overarching policies concerning religious tourism's impact on regional development were derived. The questionnaire underwent formal validation, and reliability was assessed using Cronbach's alpha test, yielding a coefficient of 0.859, indicating the questionnaire's reliability and validity. For data analysis and addressing the research questions, SPSS software was utilized alongside structural equation modeling (SEM) and partial least squares (PLS).

Results and discussion

Regarding the economic components obtained based on D+R and D-R, it is evident that the component of attracting participation and directing private sector capital to the tourism sector holds the highest value of D-R (1.255), indicating its significant influence. This is depicted in the upper part of the graph, highlighting its importance as a criterion. In terms of social factors, the results indicate that creating discourse about religious tourism at various institutional levels, including offices, schools, and educational systems at the provincial level through conferences, meetings, and workshops, holds the highest value of D-R (1.953). This positioning in the upper part of the diagram underscores its considerable impact. Regarding environmental factors, the component of protection and conservation of

resources, along with its promotion through the installation of banners across the province, demonstrates the highest value of D-R (1.932). Its placement in the upper part of the chart emphasizes its significance as a key indicator. However, other components such as the preparation of police stations, compilation of brochures, and road clearance initiatives are categorized as less influential as they fall within the lower ranks of the chart.

Conclusion

The cities of Ilam and Mehran have the potential to strategically plan and offer diverse religious tourism experiences, particularly due to their proximity to the international border serving as the gateway of Atbat. These cities possess ample opportunities for the growth and development of religious tourism within the country. Their unique cultural-religious significance, characterized by a multitude of centers, monuments, and historical buildings, holds immense potential to attract tourists. Furthermore, the existing cultural atmosphere fosters the advancement of religious-cultural tourism in the region. One significant opportunity for attracting religious tourists to these cities is the annual Arbaeen walking

ritual, which draws hundreds of thousands of Hosseini pilgrims from both domestic and international locations. Recognizing the pivotal role of tourism, particularly religious tourism, in the development of these cities, it is imperative to prioritize religious tourism initiatives. Accordingly, directing attention towards regional development policies, coupled with sound and strategic planning, can pave the way for sustainable development in these cities.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

بررسی تاثیر عوامل نهادی و کالبدی بر سیاست گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی (مطالعه موردی: شهرهای مهران و ایلام)

احمد کرمی^۱، آرزیتا رجیبی^۲، ناصر اقبالی^۳

۱- دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲- دانشیار گروه جغرافیا، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳- دانشیار گروه جغرافیا، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر عوامل نهادی و کالبدی بر سیاست گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تدوین شده است. پژوهش حاضر از منظر نوع تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. روش تحقیق از نظر متدولوژی توصیفی-تحلیلی می باشد و جمع آوری داده ها و اطلاعات از دو روش کتابخانه ای-اسنادی و میدانی است. جامعه‌ی آماری این پژوهش را کارشناسان و مدیران ارشد استانی و شهرستانی تشکیل می‌دادند. خبرگان به روش گلوله برفی و از میان افراد کارشناس انتخاب شدند. حجم نمونه در نظر گرفته شده برای تکمیل پرسشنامه ۳۰ نفر بود. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود که پایایی و روایی آن به تایید رسید. یافته ها نشان داد که عوامل نهادی بر سیاست گذاری توسعه منطقه ای با رویکرد گردشگری مذهبی تاثیر مثبت و معناداری دارد. مقدار ضریب مسیر بدست آمده برابر با ۰/۲۲۳ بود که با توجه به مقدار ضریب، این تاثیر در حد متوسط ارزیابی می شود. همچنین عوامل کالبدی بر سیاست گذاری توسعه منطقه ای با رویکرد گردشگری مذهبی تاثیر مثبت و معناداری دارد. مقدار ضریب مسیر بدست آمده برابر با ۰/۵۶۵ بود و با توجه به آن مقدار تاثیر در حد متوسط ارزیابی می شود. از دیگر یافته های پژوهش این بود که عوامل نهادی بر عوامل کالبدی تاثیر مثبت و معناداری دارد. مقدار ضریب مسیر بدست آمده برابر با ۰/۶۰۹ بود که نشان از تاثیر متوسط دارد. نتایج نشان داد عوامل نهادی بر سیاست گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تاثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین عوامل کالبدی بر سیاست گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تاثیر مثبت و معناداری دارد. از طرفی عوامل نهادی بر عوامل کالبدی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۵	
پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۱	
صص: ۲۰-۳۷	
واژگان کلیدی: توسعه منطقه‌ای، گردشگری مذهبی، عامل نهادی، عامل کالبدی، شهر مهران و ایلام.	

استناد: کرمی، احمد؛ رجیبی، آرزیتا؛ و اقبالی، ناصر. (۱۴۰۲). بررسی تاثیر عوامل نهادی و کالبدی بر سیاست گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی (مطالعه موردی: شهرهای مهران و ایلام). *فصلنامه آینده پژوهی شهری*، ۳(۴)، ۲۰-۳۷.

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان.

© نویسنده‌گان
CC BY NC

مقدمه

گردشگری همواره عاملی در جهت پیشرفت کشورهای تمام دنیا بوده است و همچون محرکی با استفاده از منابع طبیعی، انسانی، فرهنگی، سنت‌ها و آداب و رسوم محلی موجبات ارتباط مردمان سرتاسر دنیا را فراهم می‌آورد و مزایای واقعی را برای جامعه میزبان به بار می‌آورد و مستقیماً به رشد تولید ناخالص ملی و اشتغال کمک می‌کند (کیانی فیض‌آبادی، ۱۳۹۷: ۱۰۸). امروزه در بسیاری از جوامع گردشگری به‌عنوان یکی از پدیده‌های مهم اجتماعی و اقتصادی تبدیل شده است (Fernandez, 2020: 187- میری و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۱). گردشگری می‌تواند باعث افزایش درآمد مردم مقصد شود؛ زیرا پولی که گردشگران در مقصد خرج می‌کنند، درآمد را بالا می‌برد و با وضع مالیات نیز موجب افزایش پایه‌های مالیاتی در کشور می‌گردد. گردشگری همچنین می‌تواند بر محیط نیز تأثیر مثبت داشته باشد. با استفاده از درآمدی که از گردشگری به دست می‌آید، می‌توان به حفظ و بهسازی و بازسازی محیط‌های گردشگر پذیر پرداخت. در واقع گردشگری بودجه لازم برای حفظ آثار تاریخی و به‌طور کلی محیط گردشگر پذیر را فراهم می‌کند (Assaker et al, 2015: 578). یکی از زیرمجموعه‌های صنعت گردشگری، گردشگری مذهبی است که از جایگاه ویژه‌ای در رشد اقتصادی کشورها برخوردار است (Mamarasulovna, & Tohirovich, 2021: 2). این نوع از گردشگری ریشه در آیین دینی دارد و افرادی که با این نوع گردشگری عجین هستند دارای انگیزه‌های مذهبی هستند و از اماکن مقدس دین خود یا سایر ادیان نظیر، مساجد، امامزاده‌ها، کلیساها، مقابر و... بازدید می‌کنند در دنیای امروزی گردشگران به دنبال مقاصد هستند که برای مدتی از مسائل مادی و زندگی روزمره دور شده و روح و روان خود را آرامش بخشند و از آنجاکه بشر در سایه دین، اعتقادات دینی و معنویت به احساس آرامش می‌رسد لذا سفر به مقاصد مذهبی و شرکت در این گونه فعالیت‌ها به‌نوعی روان انسان را جلا داده و او را به آرامش معنوی می‌رساند. گردشگری زیارتی، نقطه و رکن بسیار مهمی برای جذب گردشگران زیارتی کشورهای مسلمان در دنیا است (Meleddu, Paci & Pulina, 2015: 162).

در حال حاضر یکی از مهم‌ترین دلایل جریان گردشگری انگیزه‌های زیارتی و مذهبی می‌باشد. گردشگری مذهبی یکی از سریع‌ترین بخش‌های رو به رشد گردشگری به شمار می‌رود. به‌طوری‌که طبق آمارهای سازمان جهانی گردشگری (UNWTO, 2016). حدود ۶۰۰ میلیون سفر مذهبی ملی و بین‌المللی در طول یک سال در جهان رخ می‌دهد و در این میان ۳۰۰ میلیون گردشگر از ادیان پایه در جهان بازدید می‌کنند این رشد در گردشگری مذهبی پتانسیل بی‌سابقه‌ای را برای تقویت همه‌جانبه و توسعه پایدار ایجاد شغل و معیشت اجازه دادن به زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری و تحریک محلی فرهنگ صنایع دستی و غذا را به ارمغان می‌آورد این نه تنها به ارزش جوامع چه از لحاظ فرهنگی و مذهبی کمک می‌کند بلکه می‌تواند توسعه اقتصادی را نیز شامل شود. (UNWTO, 2016). رشد و توسعه گردشگری مذهبی می‌تواند از طریق جذب گردشگر زمینه را برای رشد و توسعه پایدار مناطق از طریق جذب سرمایه فراهم نماید (Romanelli et al, 2011: 389).

در کشور ایران جدای از سفرهای داخلی با مقصد گردشگری مذهبی و اماکن مذهبی واقع در شهرهای مختلف مانند مشهد، شیراز، قم و ... مراسم‌های دینی - مذهبی موردی و مقطعی نیز در برخی از شهرها مختلف کشور برگزار می‌شود که پذیرای گردشگران داخلی و خارج از کشور است که توانسته است نقش اساسی را در توسعه فضایی شهرها داشته و توسعه منطقه‌ای را تحت تأثیر قرار دهد. یکی از این مناطق کشور که در سال‌های اخیر به‌عنوان یکی از مقصدهای مهم گردشگری مذهبی کشور محسوب شده و جایگاه ویژه‌ای در میان جذب گردشگران مذهبی پیدا کرده است، استان ایلام و به‌ویژه شهرهای ایلام و مهران است. این شهرها به‌واسطه هم‌جواری با کشور عراق به‌عنوان گذرگاه عتبات عالیات با برگزاری آیین پیاده‌روی اربعین سالانه پذیرای خیل عظیمی از زائران و گردشگران از داخل و خارج از کشور است. پیاده‌روی اربعین به یک تجمع فرامذهبی و فرا اسلامی تبدیل شده است که هر ساله بر تعداد دوستداران و محبان آن در این راه‌پیمایی بیشتر و بیشتر می‌شود. همچنین رویداد پیاده‌روی اربعین و جریان دائمی زوار به کشور عراق این شهرها را به‌عنوان مهم‌ترین و اولین اقامتگاه ورودی قبل از ورود به مسیر زیارتی عراق معرفی می‌نماید. راه‌پیمایی اربعین یکی از مهم‌ترین رویدادهای گردشگری مذهبی در سال‌های اخیر است. بر اساس آمار موجود "شمار شرکت‌کنندگان ایرانی در این گردهمایی در سال‌های ۸۹ تا ۹۵ از ۴۰ هزار نفر به ۲ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر رسیده است. این امر نشان‌دهنده افزایش ۵۵ برابری زائران در مدت ۶ سال است که هر ساله افزایش بیش از ۱۳۰ درصدی یافته است در سال ۹۶ بیش از ۳ میلیون زائر ایرانی در این مراسم شرکت کرده‌اند و در سال ۹۷ تا آبان، تعداد ویزای صادر شده برای ایرانیان یک میلیون و ۸۰۰

هزار ویزا بوده است. در سال ۹۸ با توجه به حذف روادید بین دو کشور ایران و عراق در ماه‌های محرم و صفر از اول محرم تا ۱۰، صفر تعداد شرکت‌کنندگان در این رویداد مذهبی بسیار افزایش یافت؛ به طوری که فقط از مرز مهران استان ایلام بیش از یک میلیون نفر زائر وارد خاک عراق شدند بر اساس آمار و اطلاعات ستاد اربعین طی چند سال گذشته به‌ویژه در اربعین سال ۹۸ حدود ۷۰ درصد از شرکت‌کنندگان در این رویداد مذهبی زائران از ایلام و مرز مهران وارد و خارج شدند که این حجم زیاد انتقال مسافر از این شهر یک فرصت اقتصادی ویژه برای استان و منطقه محسوب می‌شود. زائرانی که به‌قصد شرکت در پیاده‌روی اربعین به استان ایلام وارد می‌شوند از راه گذار از شهرستان‌های چرداول سیروان و ایلام به منطقه مرزی مهران می‌روند و از یک یا دو ساعت تا ۲۴ ساعت برای طی کردن مراحل قانونی عبور از مرز در شهرهای مرزی (مهران) ماندگار می‌شوند؛ در نتیجه فرصتی فراهم می‌شود که در صورت ارائه خدمات برای رفاه حال زائران و ایجاد مهمان‌سرا مسافرخانه و هتل به توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال در شهرهای مرزی و حاشیه‌ای کشور می‌انجامد.

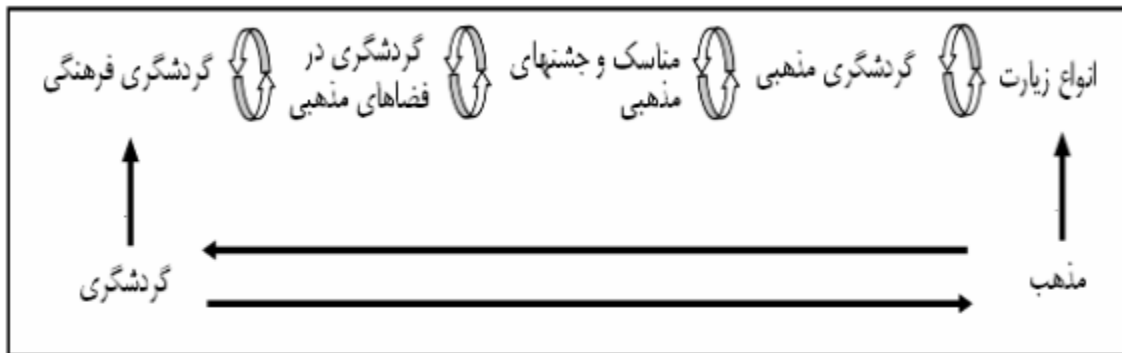
بنابراین می‌توان گفت که این مقاصد گردشگری یک نمونه بارز برای تحلیل فرایند مقصد گردشگری مذهبی به شمار می‌رود و نیاز است تا مدیران و برنامه‌ریزان با برگزاری این آئین در استان نگاهی توسعه‌ای داشته باشند. از طرف دیگر با توجه به اینکه شهرهای ایلام و مهران با کمبود زیرساخت‌ها و امکانات در جهت توسعه منطقه مواجه است و میزان بیکاری نیز بالا می‌باشد این فرصت می‌تواند زمینه ایجاد فرصت‌های متنوع شغلی، افزایش درآمد و بهبود وضعیت خدمات شهری را فراهم نماید؛ بنابراین، تدوین و اجرای سیاست‌های توسعه در سطح منطقه‌ای (استان) نیاز به یک چارچوب و هماهنگی در مسیر و مقصد را الزام می‌دارد که بایستی این مهم برگرفته از پتانسیل‌ها و فرصت‌های موجود در منطقه باشد. نتیجه اینکه عدم توجه به الزامات و روندهای تعیین شده از این فرصت‌ها و نداشتن نگاه کلان و بلندمدت و سیاست‌های عملیاتی برای آن‌ها و انجام برنامه‌های کوتاه‌مدت توسعه، به نفع سیاست‌گذاری و نظام برنامه‌ریزی منطقه‌ای نخواهد بود. موضوع سیاست‌های توسعه منطقه‌ای از طریق گردشگری مذهبی به‌عنوان فرصتی مغتنم برای شهرهای ایلام و مهران به‌عنوان میزبان اصلی زائران و گردشگران مذهبی، می‌تواند مبین این وضعیت باشد. هم‌اکنون این مسئله یکی از دغدغه‌های اصلی در سطح منطقه است و بررسی وضعیت آن به‌صورت همه‌جانبه و یکپارچه در برنامه‌های منطقه‌ای و محلی و همچنین توجه هدفمندتر به جایگاه گردشگری مذهبی در نظام برنامه‌ریزی منطقه در راستای توسعه شهر مرزی مهران از جمله نیازهای ضروری بشمار می‌آید؛ بنابراین نقش گردشگری در شهرهای ایلام و مهران در راستای تحقق توسعه منطقه‌ای از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و موفقیت در آن نیازمند الگوی سیاست‌گذاری در دست‌یابی به توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری است که متضمن هدف‌گذاری و تعیین سطوح اهداف و سیاست‌ها است تا از طریق رسیدن به نتایج مورد انتظار در هر یک از این سطوح، توسعه برای همه شهرهای آن منطقه نیز ممکن گردد. تدوین و اجرای سیاست‌های توسعه در سطح منطقه‌ای (استان) نیاز به یک چارچوب و هماهنگی در مسیر و مقصد را الزام دارد که بایستی این مهم برگرفته از پتانسیل‌ها و فرصت‌های موجود در منطقه باشد. نتیجه اینکه عدم توجه به الزامات و روندهای تعیین شده از این فرصت‌ها و نداشتن نگاه کلان و بلندمدت و سیاست‌های عملیاتی برای آن‌ها و انجام برنامه‌های کوتاه‌مدت توسعه، به نفع سیاست‌گذاری و نظام برنامه‌ریزی منطقه‌ای نخواهد بود. موضوع سیاست‌های توسعه منطقه‌ای از طریق گردشگری مذهبی (به‌عنوان فرصتی مغتنم برای توسعه استان) برای شهرهای استان ایلام، می‌تواند مبین این وضعیت باشد؛ بنابراین مقاله حاضر درصدد است پاسخگویی به این سؤال است که عوامل نهادی و کالبدی بر سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی چه تأثیری دارند؟

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

گردشگری مذهبی که ریشه در باورها و اعتقادات دینی - مذهبی دارد، به مفهوم تخصصی خود فراتر از وابستگی به زمان و اوقات فراغت عامل مهم جغرافیای انسانی در شکل‌گیری مسافرت ایجاد تمرکز و چشم‌انداز فرهنگی است (تقوایی و همکاران ۱۳۸۹: ۳۷). گردشگری مذهبی را گونه‌ای از گردشگری دانست که شرکت‌کنندگان در آن دارای انگیزه‌های مذهبی منحصراً و یا به‌صورت ترکیب با سایر انگیزه‌ها هستند که از مکان‌های مقدس نظیر کلیساها، مسجدها مقبره‌ها، امامزاده‌ها و مانند آن‌ها بازدید می‌کنند (Yan, & Jia, 2021, 59). گردشگری مذهبی به‌ویژه در نظریات گردشگری به سه شکل: زیارت به‌صورت گروهی یا دیدار شخصی از زیارتگاه‌های مقدس، گردهمایی بزرگ به مناسبت تاریخ‌های مهم مذهبی و سالگردهای مذهبی و تور و بازدید از مکان‌های مهم

مذهبی در چارچوب برنامه سفر و گردشگری بدون در نظر گرفتن زمان تفسیر می‌شوند (Timothy Et al., 2006: 237). گردشگری مذهبی قادر است از طریق تعدد گردشگران بر محیط‌زیست تأثیر گذارد و نیز می‌تواند با توسعه مبادلات تجاری فرهنگی و سیاسی موجب پویایی جمعیت منطقه شود (Kim et al, 2020:187). سفرهای زیارتی قادرند فرایندهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و حتی سلامت مردم را تحت تأثیر قرار دهند؛ به همین دلیل جغرافیدانان را به مطالعه نتایج آن بر رفتار مکانی و فضایی ایران علاقه‌مند می‌کند بر این مبنا می‌توان زیارت و سفرهای زیارتی را یکی از مهم‌ترین دلایل تغییرات مکانی دانست که قادر است فعالیت‌های اقتصادی منطقه را دستخوش تغییرات اساسی کند (Luz, 2020: 134).

در گردشگری مذهبی ممکن است انگیزه‌های مذهبی با انگیزه‌هایی که در دیگر انواع گردشگری وجود دارد تلفیق شود. این موضوع را می‌توان در قالب شکل شماره یک که روابط متقابل بین گردشگری و مذهب را نشان می‌دهد مشاهده کرد. در این شکل که به عوامل مؤثر بر ارتباط بین گردشگری و مذهب و انواع زیارت اشاره دارد تلاش شده تا مفهوم بهتری از این اصطلاحات ارائه گردد (Griffin & Raj, 2018: 3). این روایات و دیدگاه‌های متفاوت موجب شده، زیارت به نوعی از گردشگری تبدیل شود این تمایز بر پایه مقاصد گوناگونی است که گردشگران به دلایلی همچون اعتقادات مذهبی یا منزلت اجتماعی جهانگردان اختصاص داده شده استفاده کنند اما رفتاری شبیه یک جهانگرد ندارند و خود را به عنوان یک گردشگر تلقی نمی‌کنند. در گردشگری مذهبی از یک طرف باور مذهبی نقش دارد و از طرف دیگر زمانی که گردشگران صرف دیدن مکان‌های مذهبی می‌کنند، تقریباً شبیه زیارت است. جنبه دیگر واقعیت آن است که این گردشگران قبل از اینکه قصد سفر داشته باشند، انگیزه‌های مذهبی برای سفر دارند. حضور در مناسک و جشن‌های مذهبی سنتی هم بیشتر ماهیت مذهبی دارد؛ اگرچه مقاصد و دلایل دیگری از جمله جستارها و کنکاش‌های تاریخی و مسائل مذهبی هم ممکن است در بین باشد. بازدیدکنندگان از مناسک و جشن‌های مذهبی با به اشتراک گذاشتن عقاید مذهبی خود و تعمیق معنویت در خویش به گسترش و توسعه گردشگری مذهبی کمک می‌کنند (Albayrak et al, 2018:286).

شکل ۱- ارتباط متقابل گردشگری و مذهب
(منبع: Albayrak et al, 2018)

از دهه ۱۹۸۰ میلادی در چارچوب توسعه، محلی گردشگری به عنوان راهبردی برای ایجاد اشتغال و رشد بر پایه تعادل منطقه‌ای از سوی مؤسسات و نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی همچون اتحادیه اروپا توصیه می‌شد از این رو گردشگری مذهبی از دیدگاه گردشگران و ساکنین منطقه دارای منافع بلندمدت است و باعث توسعه پایدار فرهنگی و منطقه‌ای می‌شود؛ بنابراین در یک ساختار ادراکی دو حوزه برای گردشگری مذهبی و فرهنگی قابل شناسایی می‌باشد. در یک طرف اندازه و ابعاد گردشگری مذهبی و فرهنگی و در طرف دیگر گردشگری مذهبی و فرهنگی به عنوان کارگزار توسعه محلی مورد توجه قرار می‌گیرد. بر این اساس گردشگری مذهبی - فرهنگی ابزار مؤثر و قابل اعتمادی را برای توسعه اقتصاد محلی و قلمرو جغرافیایی بر مبنای توسعه پایدار فراهم می‌کند. در ارتباط با گردشگری فرهنگی ترکیبی از ارزش‌های فرهنگی و عوامل اقتصادی وجود دارد که باعث می‌شود این نوع از گردشگری ارزش بیشتری پیدا کند. در واقع گردشگری فرهنگی نمایانگر یکی از فعالیت‌های رو به رشد آینده گردشگری جهانی در هزاره جدید می‌باشد (گیل و کوریل، ۲۰۰۸: ۴۲۴)

امروزه گردشگری به‌عنوان یکی از منابع درآمد و ایجاد اشتغال در سطح محلی می‌تواند رهیافتی برای توسعه اقتصادی باشد (میری و همکاران، ۱۴۰۲: ۶۷) و از طرفی گردشگری مذهبی، امروزه در راستای کسب درآمد و همچنین جهت حفظ میراث فرهنگی موردتوجه کشورهای مختلف قرار گرفته است در بعد داخلی توسعه گردشگری مذهبی می‌تواند در راستای توسعه منطقه‌ای افزایش اشتغال و در بعد ملی افزایش درآمد و حفظ میراث فرهنگی را به دنبال داشته باشد. از دیدگاه محققان عوامل مختلفی در انجام گردشگری مذهبی توسط مردم مؤثر هست که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به کسب تجربه معنوی اشاره کرد (Olsen, 2006:112). درواقع در گردشگری مذهبی باورهای دینی به‌عنوان هدف اصلی فعالیت گردشگری شناخته می‌شود (Zhang and Huang, 2007:32).

عوامل نهادی: برای توسعه گردشگری و در این میان گردشگری مذهبی آنچه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، توجه به عواملی است که می‌تواند بر آن مؤثر واقع شوند. دیدگاه نهادی بحث می‌کند که علاوه بر شرایط و ویژگی‌های سازمان‌ها و ساختار صنعت سازمان‌ها لازم است که تأثیرات دیگر عوامل از قبیل قوانین و مقررات و فرهنگ جوامع را در انتخاب‌های مدیریتی و فعالیت‌های خود در نظر بگیرند (peng,2013:136). نهادها می‌توانند به‌صورت رسمی مانند قوانین سیاسی، اقتصادی، قوانین قراردادهای و یا به‌صورت غیررسمی مانند رفتار نگرش‌ها ارزش‌ها هنجارهای رفتاری و قراردادهای و به‌طور خلاصه فرهنگ یک جامعه را تعیین نمایند. بر اساس نظریه‌ی نورت (۱۹۹۰) نهادها رسمی وابسته به نهادهای غیررسمی هستند به این معنا که آن‌ها به‌صورت پیش‌بینی‌شده از ساختار تعاملات جامعه هم‌راستا با ارزش‌ها و دستورالعمل‌های فرهنگی نهادهای رسمی را تشکیل می‌دهد استفاده می‌شوند (پاشایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۹).

عوامل کالبدی: شهرها از ابعاد مختلف می‌توانند بر توسعه گردشگری مؤثر باشند که از جمله آن‌ها می‌توان از ساختار کالبد و مورفولوژی وضعیت فرهنگی و... نام برد (آیتی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۶). در این میان عوامل کالبدی شهری به جهت آن که نمایان‌تر و ملموس‌تر بوده و قبل از هر بعد دیگری در شهر نمود و عینیت دارد، از اهمیت شایانی برخوردار است. عوامل کالبدی شامل متغیرهایی نظیر محصوریت، زیبایی و چشم‌انداز مطلوب قابلیت دسترسی، امکانات جانبی و نیز احساس آرامش (هاشم پور و دیگران، ۱۳۹۳: بحرینی و طیبیان، ۱۳۷۷)، احساس امنیت (مویدی، ۱۳۹۲) هویت مکان و لذت بصری (رفیعیان و دیگران، ۱۳۹۱: بییر و هیگینز، ۱۳۸۱) شده و مجموعه این عوامل در دو دسته ابعاد عینی و ذهنی قابل دسته‌بندی هستند. گردون معتقد است عوامل کالبدی به معنای طرح‌ها ساختمان‌ها، کاربری خیابان‌ها نقشه‌ها چشم‌اندازهای شهری است؛ یعنی آنچه بیشتر در جغرافیای شهری با آن سروکار دارند. عوامل کالبدی در حقیقت بررسی‌کننده ابعاد مکانی توسعه شهری از دو دیدگاه عینی و ذهنی است (هاشم‌پور و دیگران، ۱۳۹۳) در مورد دیدگاه، عینی مناطقی از شهر به لحاظ کالبدی بررسی می‌شوند که حاصل آن مفهوم بخشی و عمومی کردن‌هایی است که به خصوصیات و کالبد شهر در منطقه شهری و برهم‌کنش‌های یک بخش از منطقه شهری با دیگری اشاره دارد (یزدی و سقایی، ۱۳۹۰: ۵۶).

پیشینه تحقیق

عباسی و همکاران (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان راهبردهای توسعه گردشگری مذهبی تاریخی شهر زنجان انجام داده است. نتایج مدل سوات، گویای برتری نقاط قوت و فرصت‌ها بر ضعف و تهدیدها می‌باشد، بنابراین، استراتژی کلان، از نوع استراتژی رقابتی خواهد بود. نتایج نرم‌افزار (Expert Choice) نشان داد، در بین فرصت‌ها (ارتقای شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری) با مقدار وزن به‌دست‌آمده (۰/۰۱۸)، در بین نقاط قوت، (پاسخگویی نیازهای روحی و معنوی زائرین) با مقدار وزن به‌دست‌آمده (۰/۰۱۴)، در بین نقاط ضعف، (نبود برنامه‌های کاربردی در راستای مدیریت جاذبه‌های تاریخی و مذهبی) با مقدار وزن (۰/۰۱۵) و درنهایت در بین تهدیدها، (همکاری نکردن میراث فرهنگی در زمینه ساخت‌وساز و مرمت بناهای مذهبی و تاریخی و سنتی بودن سیستم‌های تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی برای افزایش آگاهی در زمینه گردشگری مذهبی این شهر) با مقدار وزن به‌دست‌آمده (۰/۰۱۴)، بیشترین تأثیرگذاری را بر راهبردهای چهارگانه داشته‌اند.

دهشیری و بهارلو (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان تأثیر تعاملات پلیس ایران و عراق بر توسعه گردشگری مذهبی به این نتیجه رسیده‌اند که در تعاملات پلیس ایران و عراق، تصویرسازی ایجابی از جنبه‌های رفتاری، اطلاع‌رسانی و امنیتی موجب تأثیر مثبت بر

گردشگری مذهبی شده است پلیس ایران بر توسعه امنیت و گردشگری مذهبی در عراق تأثیر دارد و پلیس عراق بر توسعه امنیت و گردشگری مذهبی در عراق تأثیر گذار می‌باشد.

سهامی و رستگاری (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان مدل کیفی اثر اجتماعی و روانی گردشگری مذهبی شهری بر شهروندان در فضاهای مذهبی شهر شیراز به این نتیجه رسیده‌اند که در مدل پارادایمی این مطالعه عناصر کدگذاری محوری مفهوم اصلی مکانی امن همگانی در شهر با کارکردهای فردی، اجتماعی متعددی برای شهروندان پدیدار شده. شهروندان در این مکان با انجام عبادت‌های دست جمعی انسجام شهروندی را تجربه می‌کنند و انجام مراسم و آداب زیارت نوعی مشارکت اجتماعی محسوب می‌شود که فرهنگ شهروندی را ارتقاء می‌دهد اثر معنوی زیارت بر فرد در نهایت رضایتمندی شهروندان، شهروندی تفاهمی و تعاملی و انسجام اجتماعی شهروندی را سبب می‌شود. به عبارتی اماکن مذهبی در بستر شهر شیراز به‌عنوان یک فضای امن همگانی در سطح شهر کارکردهای عمده‌ای داشته از جمله فرهنگ شهروندی را ارتقاء می‌بخشد، موجب انقیاد شهروندی اخلاقی تعاملی و تفاهمی شده است.

لوز (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان زیارت و گردشگری در اسلام به این نتیجه رسیده است که مناسک حج ضمن اینکه دارای بعد مذهبی است در واقع نوعی توریسم مذهبی است که ابعاد اجتماعی و اقتصادی را در برمی‌گیرد.

هوانگ و پیرس (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان تصور گردشگران از مقاصد گردشگری مذهبی با بررسی معابد بودایی کشور چین در فاصله دو دوره ۲۰۱۴ و ۲۰۱۶ به شناسایی چهار نوع از تصور از مقبره‌هایی بودایی شامل مقدس با ارزش‌های معنوی بالا فرهنگی با تاریخچه‌های طولانی جذاب با ویژگی‌های طبیعی و تجاری با مغازه‌ها و رستوران‌ها ادغام نمود. همچنین متوجه شد که برداشت بازدیدکنندگان از مقصد حاوی واکنش‌های شناختی و عاطفی شدید نسبت به سایت‌های بودایی است.

دوران سانچز (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان بررسی کتابشناسی گردشگری مذهبی به بررسی ادبیات دانشگاهی جهانگردی مذهبی پرداخته و با استفاده از داده‌های پایگاه WOS با بررسی ۱۰۳ پژوهش صورت گرفته در سال‌های اخیر به این نتیجه رسیده است که پژوهش‌های گردشگری مذهبی رو به توسعه بوده و در مرحله رشد نمایی قرار دارد.

کوزاک و رمینگتون (۲۰۱۶) در پژوهش خود با موضوع تأثیر رضایت گردشگر بر وجه مقصد گردشگر در مالورکای اسپانیا به این نتیجه رسیده است که دیدگاه گردشگران داخلی و خارجی از وجه مقصد گردشگر متفاوت است که این تفاوت از سطح فرهنگی و تحصیلات آن‌ها ناشی می‌شود.

وانگ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی انگیزه گردشگران مذهبی در کوه بودایست چین پرداخته و به این نتیجه رسیده است که تجربه قبلی گردشگران بر انگیزه کسب باورهای مذهبی تأثیر معناداری دارد درحالی‌که میزان باور مذهبی گردشگری اثر معناداری هم بر انگیزه دستیابی به باورهای دینی و هم بر آرامش ذهنی می‌گذارد.

ایزمایر و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان گردشگری مذهبی پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی در دنیای امروز به این نتیجه رسیده است که در شرایط حاضر توسعه گرایش‌های نوآورانه در زمینه اقتصاد بومی گردشگری در آینده‌ای نزدیک، می‌تواند با ارائه محصولات ویژه گردشگری مذهبی پا به عرصه بازار بین‌المللی نهاد.

امین (۲۰۱۳) در پایان‌نامه خود با عنوان گردشگری مذهبی در مصر تجزیه و تحلیل موردی با اشاره به برنامه‌های گردشگری مصر به نقش دولت مصر وزارت فضای داخلی و شهروندان عادی در توسعه و پیشرفت گردشگری مذهبی مصر پرداخته و اختلاف نظر احزاب سیاسی مذهبی درباره گردشگری مذهبی را تبیین نموده است.

مواد و روش پژوهش

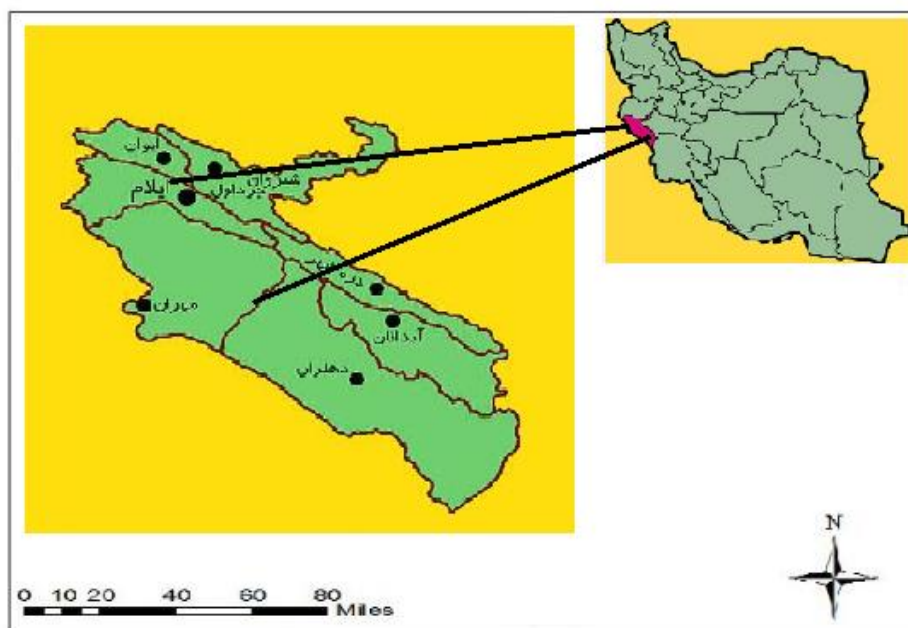
پژوهش حاضر از منظر نوع تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. روش تحقیق از نظر متدولوژی توصیفی-تحلیلی می‌باشد و جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از دو روش کتابخانه‌ای- اسنادی و میدانی است. در روش کتابخانه‌ای از مقالات علمی، رساله‌ها و کتاب‌های مرتبط، اسناد و گزارش‌های آماری سازمان‌ها، اینترنت، طرح‌های توسعه شهری اجرا شده، اطلاعات سازمان‌ها و نهادهای مختلف در مورد شهرهای مورد مطالعه استفاده گردیده است. بخش اصلی اطلاعات این پژوهش، مستلزم یک بررسی کامل از شرایط موجود در شهر مورد مطالعه است. به همین علت نیاز است تا تمامی بخش‌های مختلف که تحت تأثیر گردشگری مذهبی می‌باشند

مورد مطالعه قرار گیرند. تا در راستای آن‌ها سیاست‌های تدوین گردد. برای احصاء سیاست‌ها و برای درک درست و بیشتر نسبت به موضوع مورد بررسی، آگاهی از نظرات متخصصان و نهادهای مختلف دولتی و مسئولین و صاحب‌نظران به‌عنوان جامعه آماری پژوهش از طریق مصاحبه و پرسشنامه صورت گرفت در این راستا ۳۰ نفر از صاحب‌نظران و کارشناسان شاغل در استانداری ایلام، فرمانداری و بخش‌داری و شهرداری مهران و ایلام که به روش گلوله برفی انتخاب شدند به‌عنوان حجم نمونه آماری انتخاب گردیدند. با کم این اعضا سیاست‌های کلی گردشگری مذهبی تأثیرگذار بر توسعه منطقه‌ای به دست آمدند. روایی پرسشنامه به شیوه صوری انجام گرفت و برای پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج آزمون که با ضریب $0/859$ به دست آمده است نشان‌دهنده قابلیت اعتماد و وجود پایایی پرسشنامه است. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و پاسخگویی به سؤال پژوهش از نرم‌افزار SPSS و روش معادلات ساختاری و مدل PLS استفاده شده است.

محدوده مورد مطالعه

مهران شهر مرزی در استان ایلام است و مرکز بخش مرکزی شهرستان مهران است. شهر مهران در ۸۵ کیلومتری جنوب غربی شهر ایلام واقع شده است. مهران بخشی از مناطق گرمسیری استان ایلام محسوب می‌شود؛ و به ۴ بخش فرخ‌آباد، هرمزآباد، رستم‌آباد و بهین و بهروزان تقسیم می‌شود. امامزاده سید حسن بن موسی کاظم فرزند امام هفتم و برادر امام هشتم شیعیان در ۵ کیلومتری شهر مهران یکی از زیارتگاه‌های این شهر به شمار می‌آید. همچنین امامزاده علی صالح در بخش صالح‌آباد و ۴۵ کیلومتری شهر مهران و در جاده ایلام مهران قرار دارد.

شهر ایلام با مساحت ۱۴ کیلومتر مربع شمالی‌ترین شهر استان ایلام است که بین ۲۳ درجه ۱۲ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۴۴ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۵۱ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این شهر از شمال و شمال شرقی به شهرستان اسلام‌آباد غرب از استان کرمانشاه از شرق و جنوب شرقی به شهرستان شیروان چرداول و دره شهر از استان ایلام از جنوب و جنوب غربی به شهرستان مهران و از غرب به استان دیاله عراق محدود است این شهر در دره‌ای کوهستانی و در شمال شرقی دشتی به مساحت تقریبی ۲۵ کیلومتر مربع در دامنه جنوبی کبیرکوه از سلسله جبال زاگرس واقع شده است در دامنه کوه‌های فوق جنگل‌هایی که از یک طرف موجب زیبایی منطقه شهری و از طرف دیگر موجب ایجاد آب‌وهوای معتدل در استان ایلام می‌گردند.

شکل ۲- محدوده مورد مطالعه

(منبع: نویسندگان، ۱۴۰۲)

بحث و ارائه یافته‌ها

در بخش ارائه نتایج نخست ویژگی‌های جمعیتی جامعه آماری تحقیق ارائه شده است. از مجموع نمونه آماری ۶۳ درصد مرد و ۳۷ درصد زن و از این تعداد ۶۷ درصد متأهل و ۳۳ درصد مجرد و ۲۹ درصد در گروه سنی ۳۵-۲۵ سال، ۴۱ درصد در گروه سنی ۴۵-۳۵ سال و ۲۰ درصد در گروه سنی ۵۵-۴۵ سال و ۱۰ درصد در گروه سنی ۵۵ به بالا قرار داشته‌اند. همچنین از این تعداد ۳۹/۵ درصد کاردانی و کارشناسی و ۴۴/۵ درصد با مدرک کارشناسی ارشد و ۱۶ درصد دکترا بوده‌اند.

در ادامه نتایج تحقیق، یافته‌های استنباطی حاصل از تحلیل داده‌ها به دست آمده ارائه شده است. برای آزمون مدل این پژوهش از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار SMART PLS استفاده شده است. این نرم‌افزار، نسبت به وجود شرایطی مانند هم خطی متغیرهای مستقل، نرمال نبودن داده‌ها و کوچک بودن حجم نمونه سازگار است. در این پژوهش، برازش مدل در مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار SMART PLS در دو بخش انجام شده است: (۱) برازش مدل‌های اندازه‌گیری (۲) برازش مدل کلی.

برازش مدل اندازه‌گیری

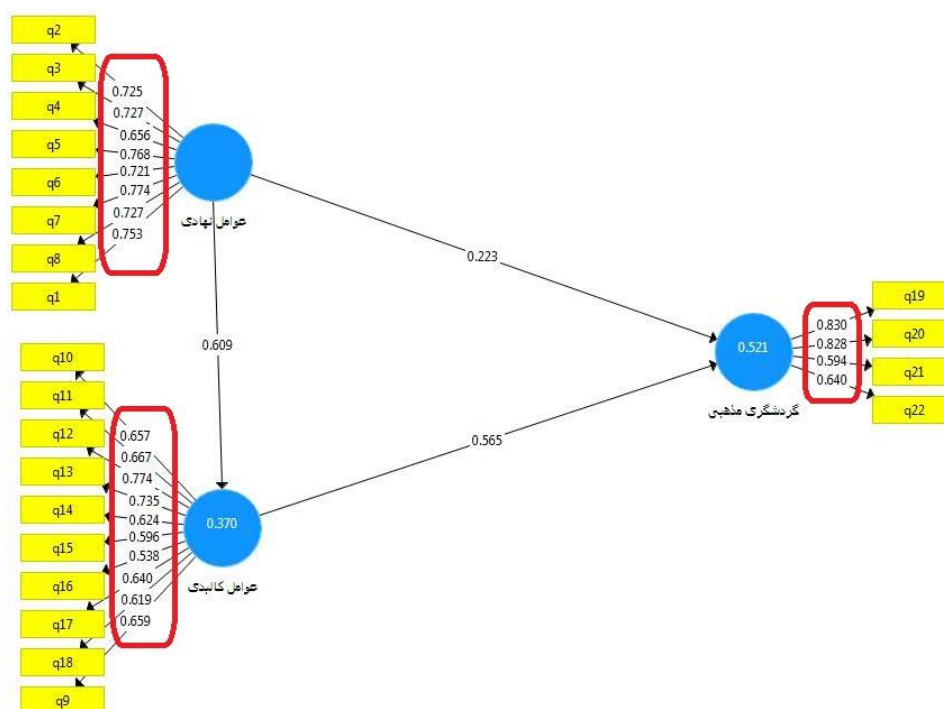
مدل اندازه‌گیری، مربوط به بخشی از مدل کلی می‌شود که دربرگیرنده یک متغیر به همراه سؤالات مربوط به آن است. برای بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، سه معیار پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا استفاده می‌شود.

پایایی و روایی همگرا

پایایی شاخص، توسط سه معیار موردسنجش قرار می‌گیرد: (۱) ضرایب بار عاملی (۲) آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR)

ضرایب بار عاملی

بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شوند که اگر این مقدار برابر و یا بیشتر از مقدار ۰/۴ شود، مؤید این مطلب است که واریانس بین سازه و شاخص‌های آن، از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر بوده و پایایی در مورد آن مدل اندازه‌گیری قابل قبول است؛ بنابراین، مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی ۰/۴ می‌باشد؛ چنانچه پس از اجرای مدل، بار عاملی سؤالاتی کمتر از ۰/۴ شد، آن سؤال حذف می‌شود تا بررسی سایر معیارها تحت تأثیر آن قرار نگیرد. مطابق شکل ۳، تمامی بارعاملی سؤالات بیشتر از ۰/۴ است از این رو حذف هیچ کدام لازم نیست و می‌توان نتیجه گرفت که مدل، پایایی مناسبی دارد.

شکل ۳- مقادیر بار عاملی سؤالات مربوط به متغیرهای پژوهش

(منبع نگارندگان، ۱۴۰۲)

آلفای کرونباخ، روایی همگرا و پایایی مرکب (ترکیبی)

پایایی ترکیبی بیانگر میزان همبستگی سؤالات یک بعد به یکدیگر برای برازش کافی مدل‌های اندازه‌گیری را مشخص می‌کند (فورنر و لاکر، ۱۹۹۱). هرگاه یک یا چند خصیصه از طریق دو یا چند روش اندازه‌گیری شوند همبستگی بین این اندازه‌گیری‌ها دو شاخص مهم اعتبار را فراهم می‌سازد. اگر همبستگی بین نمرات آزمون‌هایی که خصیصه‌ی واحدی را اندازه‌گیری می‌کند بالا باشد، پرسشنامه دارای اعتبار همگرا می‌باشد. وجود این همبستگی برای اطمینان از این که آزمون آنچه را که باید سنجیده شود می‌سنجد، ضروری است. برای روایی همگرا میانگین واریانس استخراج (AVE) و پایایی مرکب (CR) محاسبه می‌شود. باید روابط زیر برقرار باشد:

$$CR > 0.7$$

$$AVE > 0.5$$

به‌منظور محاسبه روایی همگرا، از معیار AVE و ضریب پایایی ترکیبی از معیار CR استفاده شد. اگر AVE حداقل برابر با ۰/۵ باشد، بیانگر آن است که متغیرها از روایی همگرای مناسبی برخوردارند. به این معنی که یک متغیر پنهان قادر است بیش از نیمی از واریانس شاخص‌های خود را به‌طور متوسط توضیح دهد. با توجه به اینکه در این تحقیق شاخص میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) برای تمامی متغیرهای تحقیق بالای ۰/۵ است، لذا روایی همگرای متغیرهای مدل تأیید می‌شود. ضریب پایایی ترکیبی (CR) و ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ابزار اندازه‌گیری را می‌سنجند. همان‌گونه که جدول (۱) نشان می‌دهد، با توجه به اینکه مقدار ضریب پایایی ترکیبی (CR) و ضریب آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرهای پژوهش بیشتر از ۰/۷ است، بنابراین پایایی سؤال‌های متغیرهای موجود در پرسشنامه در حد قابل‌پذیرش می‌باشند.

جدول ۱- نتایج روایی همگرا، پایایی مرکب و آلفای کرونباخ

ضریب آلفای کرونباخ (Alpha > 0.7)	ضریب پایایی ترکیبی (CR > 0.7)	میانگین واریانس استخراجی (AVE > 0.5)	متغیرهای پژوهش
۰/۷۷۰	۰/۸۹۰	۰/۵۴۳	عوامل نهادی
۰/۸۴۱	۰/۹۲۳	۰/۶۱۲	عوامل کالبدی
۰/۹۲۰	۰/۹۱۱	۰/۵۸۷	توسعه گردشگری مذهبی

(منبع نگارندگان، ۱۴۰۲)

با توجه به جدول فوق:

- ❖ مقدار میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) بزرگ‌تر از ۰/۵ است بنابراین روایی همگرا تأیید می‌شود.
- ❖ مقدار پایایی مرکب (CR) در تمامی موارد از آستانه ۰/۷ بزرگ‌تر است بنابراین پایایی مرکب تأیید می‌شود
- ❖ مقدار آلفای کرونباخ در تمامی موارد از آستانه ۰/۷ بزرگ‌تر است بنابراین پایایی پرسشنامه تأیید می‌شود.

روایی واگرا

برای بررسی روایی واگرا، از مقایسه میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌هایش در مقابل همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها با استفاده از روش فورنل و لاکر بهره گرفته شد. روایی واگرا وقتی در سطح قابل‌قبول است که میزان AVE برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر (یعنی مربع مقدار ضرایب همبستگی بین سازه‌ها) در مدل باشد. همان‌گونه که در جدول شماره (۲) مشخص است، مقدار جذر AVE متغیرهای مکنون در پژوهش حاضر، از مقدار همبستگی میان آن‌ها، بیشتر

¹ Average Variance Extracted (AVE)

² Composite Reliability (CR)

است. از این رو، می‌توان اظهار داشت که در پژوهش حاضر، سازه‌ها (متغیرهای مکنون) در مدل، تعامل بیشتری با شاخص‌های خود دارند تا با سازه‌های دیگر. به بیان دیگر، روایی واگرایی مدل در حد مناسبی است.

جدول ۲- نتایج روایی واگرا

توسعه گردشگری مذهبی	عوامل کالبدی	عوامل نهادی	عوامل نهادی
			۰/۷۳۶
	۰/۷۸۲		۰/۵۶۴
۰/۷۶۶	۰/۶۵۵		۰/۴۱۶
			توسعه گردشگری مذهبی

(منبع نگارندگان، ۱۴۰۲)

برازش مدل ساختاری

مطابق با الگوریتم داده‌ها در PLS بعد از برازش مدل‌های اندازه‌گیری نوبت به برازش مدل ساختاری می‌رسد. مدل ساختاری برخلاف مدل اندازه‌گیری به سؤالات (متغیرهای آشکار) کاری ندارد و تنها متغیرهای پنهان و همراه با روابط میان آن‌ها بررسی می‌گردد.

معیار R^2 و شاخص افزونگی (CV red) یا آزمون ارتباط پیش‌بین یا Q^2 :

R^2 معیاری است که برای متصل کردن بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار می‌رود و نشان از تأثیری دارد که یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا می‌گذارد. هرچه مقدار R^2 مربوط به سازه‌های درون‌زای مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. چین (۱۹۹۸) سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ را به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای برازش مدل معرفی کرده است. مطابق با جدول زیر، مقدار R^2 با توجه به سه مقدار ملاک، می‌توان مناسب بودن برازش مدل ساختاری را تأیید ساخت. دومین شاخص برازش مدل ساختاری، شاخص Q^2 است. این معیار که توسط استون گیسر (۱۹۷۵) معرفی شد، قدرت پیش‌بینی مدل در سازه‌های درون‌زا را مشخص می‌کند. به اعتقاد آن‌ها مدلهایی که دارای برازش ساختاری قابل قبول هستند، باید قابلیت پیش‌بینی متغیرهای درون‌زای مدل را داشته باشند. به این معنی است که اگر در یک مدل، روابط بین سازه‌ها به‌درستی تعریف شده باشند، سازه‌ها تأثیر کافی بر یکدیگر گذاشته و از این راه فرضیه‌ها به‌درستی تأیید شوند. هنسeler و همکاران (۲۰۰۹) سه مقدار ۰/۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را به‌عنوان قدرت پیش‌بینی کم، متوسط و قوی تعیین نموده‌اند. مقادیر مربوط به شاخص Q^2 متغیرها در جدول شماره (۳) نمایش داده شده است. با عنایت به مقدار منعکس شده دارای قدرت پیش‌بینی قوی می‌باشند و می‌توان عنوان نمود که نتایج نشان‌دهنده برازش قوی مدل ساختاری پژوهش است.

جدول ۳- مقادیر ضریب تعیین و مقادیر Q^2

مقادیر Q^2	مقادیر R^2	متغیرهای پژوهش
۰/۶۳۴	۰/۵۲۱	سیاست‌گذاری منطقه‌ای

برازش مدل کلی

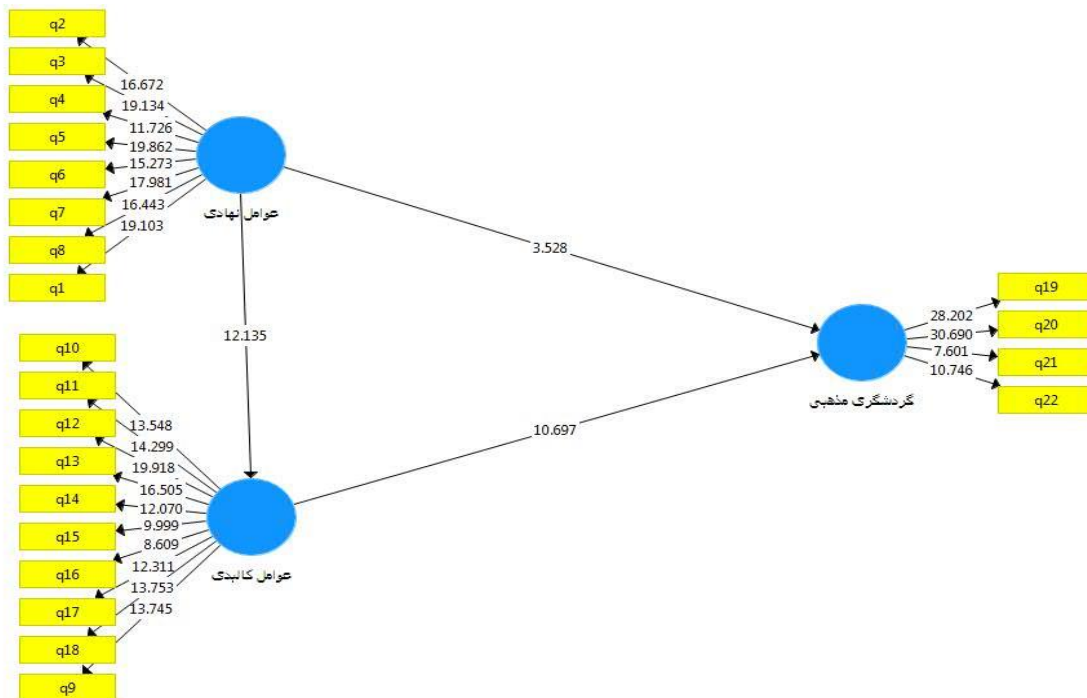
برای بررسی برازش مدل کلی که هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری را کنترل می‌کند تنها یک معیار به نام GOF استفاده می‌شود این معیار از طریق رابطه زیر محاسبه می‌شود.

$$GOF = \sqrt{\text{Communalities}} \times R^2$$

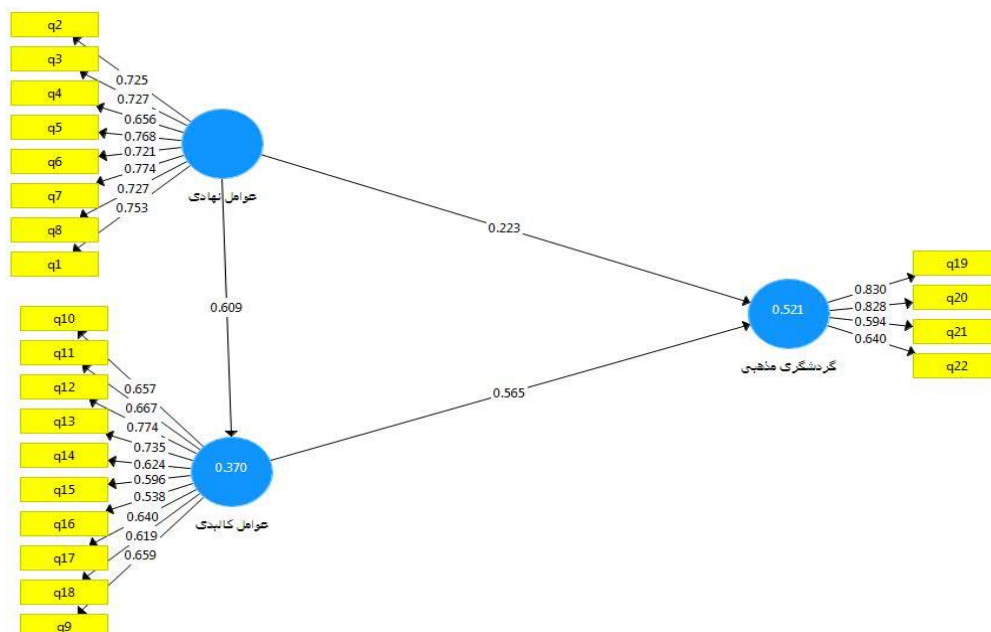
$$GOF = \sqrt{0/458 \times 0/563} = 0/507$$

1. Auston Gieser
2. Henseler et al

Communalities نشانه میانگین مقادیر اشتراکی هر سازه است و R^2 نیز مقدار میانگین مقادیر سازه‌های درون‌زای مدل است. سه مقدار ۰/۱۰، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF هستند. با توجه به مقدار محاسبه شده برابر با ۰/۵۲۵ است و نشان‌دهنده برازش قوی مدل کلی پژوهش است. پس از بررسی برازش مدل اندازه‌گیری، مدل ساختاری و مدل کلی، نوبت به بررسی و آزمون فرضیه‌های تحقیق می‌رسد. مدل اجرا شده در محیط نرم‌افزار PLS برای بررسی سؤال پژوهش به شرح شکل‌های زیر ارائه شده است.

شکل ۴- مدل ساختاری بررسی فرضیه‌های پژوهش در حالت معناداری
(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

شکل ۵- مدل ساختاری فرضیه پژوهش در حالت ضریب استاندارد
(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

عوامل نهادی بر سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تأثیر مثبت و معناداری دارد. با توجه به شکل ۴ مقدار آماره T به دست آمده برابر با ۳/۵۲۸ است به گونه‌ای که این مقدار بزرگ‌تر از ۱,۹۶ هست و فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد و می‌توان چنین استنباط نمود عوامل نهادی بر سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تأثیر معناداری دارد. همچنین با توجه به شکل ۵، ضریب مسیر به دست آمده برابر با $(\beta=0/۲۲۳)$ است، از آنجا که ضریب مسیر به دست آمده مثبت است این تأثیر به صورت مستقیم هست.

عوامل کالبدی بر سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تأثیر مثبت و معناداری دارد. با توجه به شکل ۴ مقدار آماره T به دست آمده برابر با ۱۰/۶۹۷ است به گونه‌ای که این مقدار بزرگ‌تر از ۱,۹۶ هست و فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد و می‌توان چنین استنباط نمود عوامل نهادی بر سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تأثیر معناداری دارد. همچنین با توجه به شکل ۵، ضریب مسیر به دست آمده برابر با $(\beta=0/۵۶۵)$ است، از آنجا که ضریب مسیر به دست آمده مثبت است این تأثیر به صورت مستقیم هست.

عوامل نهادی بر عوامل کالبدی تأثیر مثبت و معناداری دارد. با توجه به شکل ۴ مقدار آماره T به دست آمده برابر با ۱۲/۱۳۵ است به گونه‌ای که این مقدار بزرگ‌تر از ۱,۹۶ هست و فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد و می‌توان چنین استنباط نمود عوامل نهادی بر عوامل کالبدی تأثیر معناداری دارد. همچنین با توجه به شکل ۵ ضریب مسیر به دست آمده برابر با $(\beta=0/۶۰۹)$ است، از آنجا که ضریب مسیر به دست آمده مثبت است این تأثیر به صورت مستقیم هست.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

گردشگری مذهبی یکی از شاخه‌های مهم گردشگری به شمار می‌رود که به عنوان یک پدیده پرونق سهم قابل توجهی از فعالیت‌های گردشگری را شامل می‌شود. چراکه می‌تواند تغییرات عمده‌ای در شرایط اقتصادی و توسعه منطقه‌ای جوامع محلی ایجاد کند. در مناطق مرزی این صنعت به عنوان یکی از عوامل مؤثر در گسترش روابط بین ملت‌ها محسوب می‌شود.

شهرهای مهران و ایلام به واسطه مرز بین‌المللی به عنوان دروازه عتبات، می‌تواند انواع مختلفی از گردشگری مذهبی را برای علاقه‌مندان برنامه‌ریزی و ارائه کند. این شهرها به لحاظ موقعیت فرهنگی - مذهبی خاص ((دروازه عتبات)) گردشگری مذهبی جای رشد و توسعه بسیاری در کشور دارد، تنوع مراکز، آثار و ابنیه تاریخی، توانایی جذب توریسم را دارد و فضای خاص فرهنگی موجود، توسعه گردشگری مذهبی - فرهنگی را در آن امکان‌پذیر می‌کند. یکی از فرصت‌های مغتنم در عرصه جذب گردشگر مذهبی در این شهرها آیین پیاده‌روی اربعین است که هرساله برگزار می‌شود و این شهرها پذیرای صدها هزار زائر حسینی از داخل و خارج کشور است. بر همین اساس با توجه به اهمیت گردشگری و به‌ویژه گردشگری مذهبی در توسعه این شهرها، لزوم توجه به نقش گردشگری مذهبی بسیار حائز اهمیت است. در این راستا توجه به سیاست‌های توسعه منطقه‌ای به همراه برنامه‌ریزی صحیح و معقولانه می‌تواند توسعه پایدار این شهرها را فراهم کند. از این رو پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر عوامل نهادی و کالبدی بر سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تدوین شد. نتایج پژوهش نشان داد که عوامل نهادی بر سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تأثیر مثبت و معناداری دارد. مقدار ضریب مسیر به دست آمده برابر با ۰/۲۲۳ بود که با توجه به مقدار ضریب، این تأثیر در حد متوسط ارزیابی می‌شود. از دیگر یافته‌های این پژوهش این بود که عوامل کالبدی بر سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد گردشگری مذهبی تأثیر مثبت و معناداری دارد. مقدار ضریب مسیر به دست آمده برابر با ۰/۵۶۵ بود و با توجه به آن مقدار تأثیر در حد متوسط ارزیابی می‌شود. از دیگر نتایج این پژوهش این بود که عوامل نهادی بر عوامل کالبدی تأثیر مثبت و معناداری دارد. مقدار ضریب مسیر به دست آمده برابر با ۰/۶۰۹ بود که نشان از تأثیر متوسط دارد. با عنایت به نتایج پژوهش پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- دایر نمودن موکب‌ها در مکان‌هایی که اولاً نسبت به بقیه نقاط از ارتفاع بالاتری برخوردارند یا این که حداقل ده سانتی‌متری کف آن را با خاک‌ریزی مرتفع سازند تا در مواقع بارانی آب وارد موکب‌ها نشود. دوم این که به‌نوعی طراحی و مستقر شوند که پشت به سمت جهت وزش باد قرار گیرند؛ سوم این که حداقل در جاهایی که امکان دارد موکب‌ها پشت ابنیه‌های دارای استحکام مطلوب دایر گردند.

- انجام هماهنگی‌های لازم در راستای جلوگیری از ایجاد ایستگاه‌های صلواتی در طول مسیر یا توزیع اغذیه نذری مگر با کسب مجوز از مبادی ذی‌ربط
- موبک‌ها بهتر است در خارج از حوزه‌های شهری مستقر شوند حداقل دو دلیل را می‌توان در این خصوص ارائه کرد (الف) از ترافیک و اختلال در حوزه‌های شهری در ایام اربعین کاسته می‌شود. (ب) می‌توان رویکردی درآمذا به این آئین داشت. به‌نحوی که زائرین در صورت احساس نیاز و فراتر از خدمات رفاهی ارائه‌شده توسط خیرین و نهادها، به حوزه شهرهای واقع‌شده در مسیر ورود کنند. با این وصف، پیشنهاد می‌شود به غیر از خود شهر مهران و ایلام که دارای شرایط خاص است و موبک‌ها امکان دارد در حوزه شهری نیز دایر گردند، موبک‌ها در اطراف مساجد بین‌راهی که دارای سرویس‌های بهداشتی هستند و می‌توان بر تعداد چشمه‌های سرویس بهداشتی آن افزود و حمام نیز تعبیه کرد استقرار یابند. در ضمن در مسیرهایی که مساجد بین‌راهی وجود ندارد می‌توان با استقرار موبک‌ها برخی خدمات را نیز به‌صورت موقتی و سیار ارائه نمود.
- احداث موبک‌هایی بزرگ با ظرفیت گنجایش بالا در مسیرهای زیارتی استان که دارای امکانات سرمایشی و گرمایشی مناسب بوده و در ایام غیر اربعین می‌توانند کارکردهای دیگری از جمله دپوی داروهای هلال‌احمر، بیمارستان‌ها و سایر اقلام دیگر نهادها باشند. تحت چنین شرایطی است که می‌توان در کنار این موبک‌ها نمایشگاه‌های هنری فرهنگی و اجتماعی را هم دایر کرد و نگاهی اقتصادی به این پدیده مذهبی داشت.

منابع

- آیتی، حمید، خداکرمی، فائزه، ملایی، کامبیز، و آفاق پور، آنوسا. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر عوامل کالبدی شهری بر توسعه گردشگری مذهبی (مطالعه موردی؛ شهر شیراز). مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۶(۲۳)، ۴۳-۵۹.
- پاشایی، سجاد، عسکریان، فریبا، روزافزون، عبدالرضا. (۱۳۹۸). بررسی نقش میانجیگری عوامل نهادی در تاثیر عوامل اجتماعی، اقتصادی، محیطی بر توسعه گردشگری ورزشی منطقه آزاد ماکو. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۴(۴۵)، ۸۰-۵۷.
- حیدری، رضا، طالبپور، علی، نظری، احمد (۱۳۹۹) تدوین راهبردهای رقابت‌پذیری و توسعه گردشگری ورزشی در شهرها مطالعه موردی: کلان‌شهر مشهد، نشریه گردشگری شهری، دوره ۷، شماره ۱، صص. ۱۳۵-۱۵۰.
- دهشیری محمدرضا، بهارلو محمدرضا. (۱۳۹۹) تاثیر تعاملات پلیس ایران و عراق بر توسعه گردشگری مذهبی. مطالعات راهبردی ناجا. دوره ۵، شماره ۲۵، صص. ۱۷۲-۱۳۹.
- سهامی سوسن، رستگاری شهین. (۱۳۹۹) مدل کیفی اثر اجتماعی و روانی گردشگری مذهبی شهری بر شهروندان در فضاهای مذهبی شهر شیراز. مطالعات جامعه شناختی شهری (مطالعات شهری). دوره ۱۰، شماره ۳۵، صص. ۳۳-۱۳.
- عباسی سعید، اقبالی ناصر، رجبی آرزیتا (۱۴۰۰). راهبردهای توسعه گردشگری مذهبی تاریخی شهر زنجان. مطالعات جغرافیای مناطق کوهستانی. دوره ۲، شماره ۳، صص. ۱۳۰-۱۲۳.
- کیانی فیض آبادی، زهره. (۱۳۹۷). عوامل موثر بر وفاداری به مقصد گردشگری با نقش میانجی رضایت گردشگران (مورد مطالعه: شهر کاشان). گردشگری شهری، دوره ۵، شماره ۴، صص ۱۲۰-۱۰۵.
- محمدی یگانه، بهروز، چراغی، مهدی، والایی، محمد (۱۳۹۲) نقش گردشگری مذهبی در توسعه روستایی با تأکید بر کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی مطالعه موردی؛ روستایی قیچاق شهرستان میاندوآب، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیای، سال ۱۳، شماره ۳۰، صص ۲۵-۷.
- مؤیدی، محمد علی نژاد، منوچهر و نوایی، حسین (۱۳۹۲)، «بررسی نقش مؤلفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح امنیت در فضاهای عمومی شهری، نمونه مورد مطالعه: محله اوین تهران»، فصلنامه مطالعات امنیت شماره ۳۵ ۱۵۹-۱۹۱
- میری، غلامرضا؛ ابراهیمی، افسانه؛ و فاطمی، مهدی. (۱۴۰۲). تحلیلی بر حکمروایی خوب شهری و منطقه‌ای بر درآمد پایدار گردشگری (نمونه موردی: شهر بیرجند). جغرافیا و آینده پژوهی منطقه‌ای، (۱)، ۸۱-۶۷. doi: 10.30466/grfs.2023.121359
- میری، غلامرضا؛ ابراهیمی، افسانه؛ و فاطمی، مهدی. (۱۴۰۲). تحلیلی بر حکمروایی خوب شهری و منطقه‌ای بر درآمد پایدار گردشگری (نمونه موردی: شهر بیرجند). جغرافیا و آینده پژوهی منطقه‌ای، (۱)، ۸۱-۶۷. doi: 10.30466/grfs.2023.121359
- هاشم پور، رحیم محمدی آذر، امین و مرعشی، سید فواد مومن (۱۳۹۳) تحلیلی بر رابطه میان شاخصهای عینی و ذهنی کیفیت زندگی از منظر کیفیت و امنیت کالبدی در بافت شهر ارومیه». فصلنامه مطالعات شهری شماره ۱۳، صص ۴۵-۳۳

هاشمی سید یوسف. (۱۳۹۹) راهبردهای رقابت پذیری توسعه گردشگری مذهبی مطالعه موردی: شهرستان رضوان شهر. گردشگری شهری. دوره ۷، شماره ۴، صص ۸۹-۷۵.

یزدی، محمدحسین و سقایی محمد (۱۳۹۰) گردشگری ماهیت و مفاهیم سمت تهران

References:

- Abbasi Saeed, Eghbali Naser, Rajabi Azita (2021). Strategies for the development of historical religious tourism in Zanjan. *Geography studies of mountainous regions*. Volume 2, Number 3, pp. 130-123. [In Persian]
- Albayrak, T., Herstein, R., Caber, M., Drori, N., Bideci, M., & Berger, R. (2018). Exploring religious tourist experiences in Jerusalem: The intersection of Abrahamic religions. *Tourism Management*, 69, 285-296.
- Amin, Mohamed Mostafa. (2013) Religious Tourism in Egypt: A Case Study Analysis the American University in Cairo, School of Global Affairs and Public Policy.
- Assaker, G., Hallak, R. G., Assaf, A., & Assad, T. (2015). Validating a structural model of destination image, satisfaction, and loyalty across gender and age: multigroup analysis with PLS-SEM. *Tourism Analysis*, Vol.20, No.4, pp. 577-591.
- Ayayi, Hamid, Khodakarmi, Faezeh, Mollaei, Cambyz, and Afaghpour, AtOusa. (2016). Investigating the impact of urban physical factors on the development of religious tourism (case study; Shiraz city). *Iranian Islamic City Studies*, 6(23), 43-59. [In Persian]
- Dehshiri Mohammadreza, Baharlou Mohammadreza. (2020) The effect of Iran and Iraq police interactions on the development of religious tourism. *Naja strategic studies*. Volume 5, Number 25, pp. 139-172. [In Persian]
- Durán-Sánchez, A., Álvarez-García, J., del Río-Rama, M. D. L. C., & Oliveira, C. (2018). Religious tourism and pilgrimage: Bibliometric overview. *Religions*, 9(9), 249.
- Fernandez, J. A. S., Azevedo, P. S., Martín, J. M. M., & Martín, J. A. R. (2020). Determinants of tourism destination competitiveness in the countries most visited by international tourists: Proposal of a synthetic index. *Tourism Management Perspectives*, Vol.33, No.5, pp.33-55.
- Gnoth, J., & Zins, A. H. (2013). Developing a tourism cultural contact scale. *Journal of Business Research*, 66(6), 738-744.
- Griffin, K., & Raj, R. (2018). The importance of religious tourism and pilgrimage: reflecting on definitions, motives and data. *The international journal of religious tourism and pilgrimage*, 5(3), 2-9.
- Hashemi Seyed Yousef.(2020) Competitiveness strategies of religious tourism development, case study: Razvan Shahr city. *City tour*. Volume 7, Number 4, pp. 89-75. [In Persian]
- Hashempour, Rahim Mohammadi Azar, Amin and Marashi, Seyyed Fawad Momen (2014) An analysis of the relationship between objective and subjective quality of life indicators from the perspective of quality and physical security in the context of Urmia city", *Urban Studies Quarterly* No. 13, pp. 45-33. [In Persian]
- Heydari, Reza, Talpour, Ali, Nazari, Ahmed (2019) Compilation of strategies for competitiveness and development of sports tourism in cities, a case study: Mashhad metropolis, *Urban Tourism Journal*, Volume 7, Number, 1, pp. 135-150. [In Persian]
- Huang, Keji. & Pearce, Philip. (2019) Visitors' perceptions of religious tourism destinations, *Journal of Destination Marketing & Management*, Vol.14, No.1, pp. 100-371.
- Izmailov, D., Duissenbayeva, Sh., Kurmanaliyeva. 2014. "Religious tourism as a sociocultural phenomenon of the present the unique sense today is a universal value tomorrow. This is the way religions are created and values are made". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. Volume 143. PP 958-963.
- Kayani Faizabadi, Zahra. (2017). Effective factors on loyalty to the tourist destination with the mediating role of tourists' satisfaction (case study: Kashan city). *Urban tourism*, volume 5, number 4, pp. 105-120. [In Persian]
- Kim, B., Kim, S., & King, B. (2020). Religious tourism studies: evolution, progress, and future prospects. *Tourism Recreation Research*, 45(2), 185-203.

- Kozak, Martin. & Rimmington, Martin. (2016) Tourist satisfaction with Mallorca Spain, as an off-season holiday destination, *Journal of Travel research*, Vol.38, No.3, pp.260-269.
- Luz, N. (2020). Pilgrimage and religious tourism in Islam. *Annals of Tourism Research*, 82, 102915.
- Luz, N. 2020. "Pilgrimage and religious tourism in Islam", *Annals of Tourism Research*, Vol.82 ,May 2020, 102915.
- Mamarasulovna, T. Z., & Tohirovich, T. K. (2021). Etymology Of Some Terms and Concepts Belong to Religious Tourism. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 3, 1-4.
- Meleddu, M.; Paci, R.; Pulina, M. (2015). "Repeated behaviour and destination Loyalty". *Tourism Management*, Vol. 50, No. 1: 159–171.
- Miri, G., Ebrahimi, A., & Fatemi, M. (2023). An analysis of good urban and regional governance on sustainable tourism income (Case study: Birjand city). *Geography and Regional Future Studies*, 1(1), 67-81. doi: 10.30466/grfs.2023.121359 [In Persian]
- Miri, G., Ebrahimi, A., & Fatemi, M. (2023). An analysis of good urban and regional governance on sustainable tourism income (Case study: Birjand city). *Geography and Regional Future Studies*, 1(1), 67-81. doi: 10.30466/grfs.2023.121359 [In Persian]
- Moayed, Mohammad Alinejad, Manouchehr and Navaei, Hossein (2013), "Investigating the role of urban landscape components in improving the level of security in urban public spaces, case study: Tehran's Evin neighborhood", *Security Studies Quarterly*, No. 35, 159-191. [In Persian]
- Mohammadi Yeganeh, Behrouz, Cheraghi, Mehdi, Valai, Mohammad (2013) The role of religious tourism in rural development with an emphasis on quality of life and social capital, a case study; Kapchag Village, Miandoab City, *Applied Research Journal of Geographical Sciences*, Year 13, Number 30, pp. 7-25. [In Persian]
- Olsen, D. (2006) Management issues for religious heritage attractions. In D. Timothy & D. Olsen (Eds.), *Tourism, religion and spiritual journeys* (pp. 104–120). Abingdon: Routledge.
- Pamučar, D., Mihajlović, M., Obradović, R., & Atanasković, P. (2017). Novel approach to group multi-criteria decision making based on interval rough numbers: Hybrid DEMATEL-ANP-MAIRCA model. *Expert Systems with Applications*, 88, 58-80.
- Pashaei, Sajjad, Askarian, Fariba, & Rozafzon, Abdolreza. (2019). Investigating the mediating role of institutional factors in the impact of social, economic, and environmental factors on the development of sports tourism in Mako Free Zone. *Tourism Management Studies*, 14(45), 57-80. [In Persian]
- Peng, M. W. (2013). "An institution-based view of IPR protection." *Business Horizons* 56(2): 135-139
- Romanelli, M., Gazzola, P., Grechi, D., & Pollice, F. (2021). Towards a sustainability-oriented religious tourism. *Systems Research and Behavioral Science*, 38(3), 386-396.
- Sahami Sousan, Rastgari Shahin. (2020) Qualitative model of the social and psychological effect of urban religious tourism on citizens in the religious spaces of Shiraz city. *Urban Sociological Studies (Urban Studies)*. Volume 10, Number 35, pp. 13-23. [In Persian]
- Timothy, D. J., & Olsen, D. H. (Eds.). (2006). *Tourism, religion and spiritual journeys* (Vol. 4). London: Routledge.
- Wang, Wanfei. & Chen, Joseph. & Huang, Keji. (2015) Religious Tourist Motivation in Buddhist Mountain: The Case from China, Asia Pacific, *Journal of Tourism Research*, Vol.21, No,1, pp.1-16.
- Yan, A., & Jia, W. (2021). The influence of eliciting awe on pro-environmental behavior of tourist in religious tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 48, 55-65.
- Yazdi, Mohammad Hossein and Saghaei Mohammad (2011) Nature and Concepts of Tourism in Tehran. [In Persian]
- Zhang M, Huang L, Wang JH, Liu J, Jie YG, Lai X (2007) Religious Tourism and Culture Pilgrimage: A Chinese Perspective: CAB International.